

International Journal of Social and Educational Sciences
Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi

Cilt: 1 Sayı: 1 / Volume: 1 Sayı: 1
2014 - Haziran / 2014 –June
www.ijoses.com

TÜRK DÜNYASININ UNSURLARINDAN ÇUVAŞ
TÜRKLERİ VE HALK İNANIŞLARI İLE İLGİLİ TESPİTLER

THE DETERMINATIONS CONCERNING OF ÇHUVASH
TURKSAND FOLKBELIEFS IN THE ELEMENTS OF
THETURKISH WORLD

Orhan Çeltikci*

Özet

Türk Dünyası günümüzde yaklaşık 250 milyon nüfusu ile dünyada önemli bir sayısal büyüklüğe sahiptir. Bu nüfus bağımsız, özerk ya da azınlık şeklinde siyasi otoriteler bünyesinde yaşamaktadır. Özerk şekilde yaşayan gruplardan biri de Çuvaşistan Özerk Cumhuriyetidir. Yaklaşık iki milyon nüfusa sahip özerk cumhuriyetin nüfusunun %67 si Çuvaş Türklerinden oluşmaktadır. Çuvaş Türklerinin en önemli özelliği dini inanç olarak Hıristiyan olmalarıdır.

Çalışmada büyük oranda Hıristiyan dinine mensup Çuvaş Türklerinin Halk İnançları doğum, evlenme, ölüm ve ölüm sonraları açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Türk Dünyası, Çuvaş Türkleri, Halk İnançları

---

* Yrd. Doç. Dr.; Süleyman Demirel Üniversitesi Öğretim Üyesi, oceltikci@hotmail.com

Abstract

With a population of about 250 million Turkish World today in the world significant numerical size. This population lives autonomously or within the political authorities in the form of minority live. Chuvash Autonomous Republic as an autonomous living is one of the groups. Autonomous republic with a population of about two million of the population consists of 67% of the Chuvash Turks. The most important feature of the Chuvash Turks as religious belief is that they are Christians.

In this study, largely belonging to the Christian religion, the Chuvash Turkish Folk Beliefs are evaluated in terms of birth, marriage, death and afterdeath.

Key words: Turkish World, ChuvashTurks, Folk Beliefs

Giriş

20. yüzyıl insanlık tarihi açısından çok önemli gelişmelere sahne olan bir asır olmuştur. Bu yüzyılda iki büyük dünya savaşı yaşanmış, yaşanan savaşlarda milyonlarca insan ölmüş, imparatorluklar çökmüş, sömürge sistemi çağdaş bir boyut kazanmıştır. Ayrıca bölgesel düzeyde milliyetçilik hareketleri artarak milli devletler kurulmuş, devletlerarası ilişkilere karşılıksızlık ve acımasızlık yansımış, iki kutuplu dünya ABD merkezli dönmeye başlamıştır. Bütün bu gelişmelerin sonucu olarak, dünyanın jeopolitik haritası değişmiş, dünya bağımsız devletleri dış politikalarında yeni oluşan şekle göre hüküm vermeye başlamıştır.

Bu yüzyılda meydana gelen olaylar içerisinde dünya Türklüğü açısından en önemli olay hiç şüphe yoktur ki SSCB'nin dağılması ile 250 milyona yaklaşan Türk Dünyasının ¼'ünün bağımsız olarak, siyasi ve kültürel sınırları ile ortaya çıkması olmuştur. 1 Ocak 1991 tarihinde SSCB resmen ortadan kalkmıştır. SSCB'nin ortadan kalkması ile 15 yeni Cumhuriyet SSCB toprakları üzerinde kurulup, bağımsız olmuştur. Yeni oluşumla dünyada "Küreselleşme" eğilimi başlamış, diğer yandan da etnik ayrıma yönelik bir bölünme ve parçalanmalar dönemi günümüze damgasını vuran önemli bir etken olmuştur.

Bu dönem, Türkler açısından bir kendi oluş dönemi olması açısından önemlidir. O zamana kadar yeryüzünde dünyanın tanıdığı bağımsız Türkiye Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin tanıdığı KKTC'ye Kafkasya'da Azerbaycan; Türkistan'da (Orta Asya) Kırgızistan, Özbekistan, Kazakistan, Türkmenistan bağımsız Türk Devletleri eklenmiştir. Aynı zamanda birçok özerk Cumhuriyet de bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu özerk cumhuriyetlerden biri de Çuvaşistan Özerk Cumhuriyeti'dir.

Biz bu çalışmada Türk Kültürlü halkların ortak alanlarından, birlik noktalarından ve birleştirici unsurlarından olan halk inanışlarına dair tespitlerimizi sizlerle paylaşmak istiyoruz.

Bildiğimiz gibi halk inanışları toplumların tarihleri boyunca süregelen uygulamalar ve benimsemeler bütünüdür.

1. Çuvaşistan Özerk Cumhuriyeti

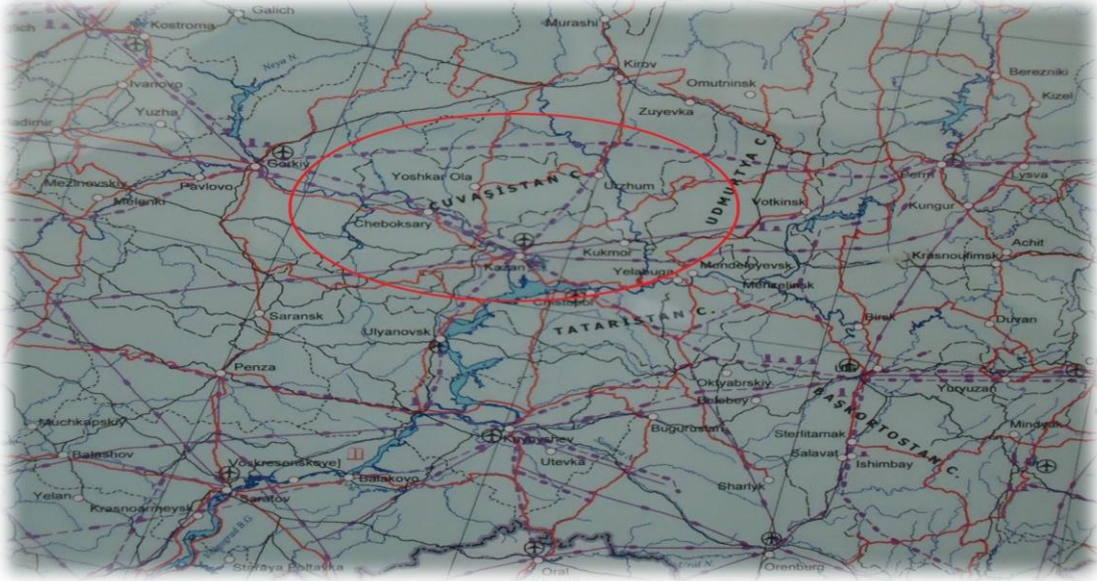
Harita : Coğrafyasında Çuvaşistan Özerk Cumhuriyeti (Kaynak: TİKA Türk Dünyası Haritası)

SSCB'nin dağılmasından sonra oluşan devletlerden biri olan Rusya Federasyonu 1993 yılında 21 Özerk Cumhuriyet, 11 Özerk Bölge, 2 özerk Belediye 6 Kray ve 49 Oblast'dan¹ oluşan 89 yönetim birimine ayrılmıştır.

Rusya federasyonu içinde yer alan bu özerk cumhuriyetlerden 7'si (Tataristan, Başkurdistan, Çuvaşistan, Saha (Yakutistan), Tuva, Hakas ve Altay) Cumhuriyetleri bazı Türk toplulukları adına oluşturulmuştur².

¹ Seçimle oluşturulmuş meclisi bulunan vali tarafından yönetilen yapıya verilen isimdir.

Çuvaşistan, Moskova'nın 600 kilometre doğusunda Orta Volga'da "Volga Dizi" Denilen bölgenin sağ tarafına yerleşmiştir. Kuzey ve Kuzey Doğusunda Mair Cumhuriyeti, doğusunda Tatar Cumhuriyeti güneybatısında ise Mordvin Cumhuriyeti yer almaktadır³. Yüzölçümü 18.300 km²'dir. Başkenti Rusça söylenişi ile Çeboksarı, Çuvaşça söylenişi ile Çupaşkar'dır⁴. Günümüzde nüfusu yaklaşık 1.700.000 dir⁵. Çuvaş Özerk Cumhuriyetinin eğitim dili Rusça ve Çuvaşçadır⁶.

Harita: 2. Çuvaşistan Özerk Cumhuriyeti.

Çuvaş Türkleri Çuvaşistan Özerk Cumhuriyeti dışında Tataristan ve Başkurdistan Özerk Cumhuriyetlerinde yaşamaktadırlar⁷. Dünyada yaşayan Çuvaşların toplam nüfusları yaklaşık iki milyon kadardır.

İdil Bulgarlarının soydaşları olan⁸ Çuvaş Türklerinin adına ilk defa Rus kaynaklarda 16. Yüzyılın başlarında rastlanılmaktadır⁹. Çuvaşlar köken olarak İdil Bulgarlarının

² Yiğit, Ali, "Rusya Federasyonunda Türk Topuluklarının Yaşadığı Bölgelerdeki Nüfus Hareketleri ve Değişen Etnik Yapı", *Ülkümüz*, Y. 3, S. 6, Aralık, 2006, İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Celalabat/Kırgızistan, Aralık, 2006., s.70.

³ Bakınız, TİKA Türk Dünyası Haritası.

⁴ Yılmazlar, Emine, "Çuvaşlar ve Çuvaşça", *Türkler*, C. 20, s. 114.

⁵ Çuvaşistan'ın 1989 yılında nüfusu 1.773.000 iken 2002 yılında nüfusu 1.673.000'e gerilemiştir. Bu nüfusun 889.268 kişisi Çuvaş Türküdür. Genel olarak nüfus sayısının azalmasının temel nedeni nüfus artış oranının çok düşük olması ve Çuvaşların hızla asimile olup Ruslaşmalarıdır.

⁶ Şimşir, Sebahattin, *Türk Dünyası Tarihi*, IQ yayınevi, İstanbul, 2012. s. 304.

⁷ *Kratkaya Çuvaşkaya Ensiklopediya*, Çoboksarı, 2001, s. 464-465.

⁸ Günay, Nasuh ve Güngör Harun, *Türk Din Tarihi*, Laçın Yayınları, İstanbul, 1998, s. 15.

bakiyeleridir.¹⁰ Çuvaşlar Moskova'ya en yakın özerk Türk Cumhuriyeti olup Türkiye'de en az bilinen Türk topluluklarından. Çuvaş Coğrafyası 24 Haziran 1920 tarihinde Çuvaş Özerk Bölgesine, 21 Nisan 1925 tarihinde Çuvaş Özel Sosyalist Cumhuriyetine, 1992 yılında Çuvaş Özek Cumhuriyetine dönüştürülmüştür. 1992 yılında kabul edilen anayasa maddesine göre eğitim dili Rusça ve Çuvaşça olmuştur¹¹.

Çuvaş Türkleri eski inanışlarının yanı sıra İslamiyet ve Hıristiyanlıkla da tarih içerisinde ilişki içinde olmuşlardır¹². Bundan dolayı Çuvaş Türklerinin halk inanışlarına dair uygulamaları oldukça zengindir.

1.1. Çuvaş Türklerinin Halk İnanışlarına Dair Tespitler

1.1.1. Tanrı İnancı

Geleneksel Çuvaş İnanışlarında Tanrı "Turı" şeklinde adlandırılır. Çuvaşlarda tek tanrı inanışı vardır. Çuvaş inanışına göre Tanrı doğmamış ve doğurulmamıştır¹³. Çuvaşlar en yüze varlık ve yaratıcı olarak tanrıyı görmektedirler. Dünyayı tanrı yaratmış ve onu korumaktadır. Çuvaş Türklerinin Tek tanrı inanışları İslamiyet'i henüz tanımadan önce var olduğu anlaşılmaktadır¹⁴.

1.1.2. Kiremet (Ruhların Yaşadığı Yer)

Çuvaşlar Ruh'a inanmaktadır. İnanışlarına göre ruh iyi ve kötü olmak üzere iki türdür. Kiremet tabiri kötü ruhların yaşadıkları yerler için kullanılmaktadır¹⁵. Bu yerler daha ziyade Ormanlar ve dağlardır. Çuvaşlar buralarda sıklıkla kurban sunumu yapmaktadırlar¹⁶. Bu yüzden kurban inancı Kiremet uygulaması çerçevesinde oldukça gelişmiş ve genişlemiş kabul edilmektedir. Kiremetlere saygısızlık yapılmamasına özen gösterilir. Çünkü saygısızlık yapılırsa yapanın başına dert ve hastalık geleceğine inanılır.

---

⁹ Arık, Durmuş, **Hıristiyanlaştırılan Türkler (Çuvaşlar)**, Aziz Andaç Yayınları, Ankara, 2005, s. 5.

¹⁰ Durmuş Arık, "Çuvaşların Dini İnanışları Üzerine", **International Journal of Central Asian Studies** V.11, Taşkent Özbekistan, s. 19.

¹¹ Yılmaz, Metin, "Çuvaşistan, Çuvaşlar ve Çuvaşça", **Türk Dünyası II**, Yeni Türkiye Yayınları s. 1538.

¹² Tas, Andras Rona, (Çev. Durmuş ARIK) "Chuvash Religion", **The Encyclopedia of Religion**, Ed. Mircea Eliade, New York 1987, C. III, s. 495-498.

¹³ Bayram, Bülent, "Konstantin İvanov'un "Narpsi" Manzumesinde Geleneksel Çuvaş İnanışları", **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, C. 8. S. 2, Haziran, 2001, s. 69.

¹⁴ Günay, Ünver ve Güngör, Harun, **Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi**, Ocak yayınları, Ankara, 1997, s. 33-41.

¹⁵ Bayram, Bülent, **Çuvaş Türklerinin Kahramanlık Anlatmaları**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2008. s. 40. v.d..

¹⁶ Bayram, a.g.m., s. 73.

Kiremetlerin sırlarının yabancılar tarafından öğrenilmesi Çuvaş Türklerince hoş karşılanmamaktadır. Ancak, Kiremet'in bulunduğu yerler kurban kesilen ve bakır gümüş madeni paraların bırakılmış olduğu yerler olması nedeniyle kolayca anlaşılabilir. Kiremet'e bırakılan hediyelerin alınması kesinlikle yasaktır. Kiremet'in bulunduğu bölgede yer alan ağaç vb. koruma altında olduğuna inanılır. Eğer bunlara zarar verilirse verenin başına musibet geleceğine inanılmaktadır.

1.1.3. İyi Ruhlar

1.1.3.1. Pirişte (Melek)

Çuvaş inanışlarına göre çok sayıda "Pirişte" vardır¹⁷. Bunlar tanrıya hizmet ettikleri gibi her insanın kendi Piriştesi vardır. İnanışlarına göre her insanın iki koruyucu piriştesi vardır. Pirişteler insanın doğumundan hemen sonra yanında yer almaya başlarlar ve kişiyi yalnız bırakmazlar, hatta cinlere karşı kişiyi korurlar. İnsanların omuzlarında oturdukları iyilik ve kötülüklerini yazdıklarına inanırlar¹⁸.

1.1.3.2. Şuytan (Şeytan)

Çuvaş Türklerinde şeytan inanışı vardır. Şuytan kötülüğün temsilcisidir. Ormanlarda, uçurumlarda, ırmaklarda, göllerde ve banyoda yaşar. İnsanları kandırıp onlara kötü şeyler yaptırmaya çalışır. İnsana ve hayatına tesir eden hastalıkların ve birçok olumsuzluğun şeytandan kaynaklandığına inanılmaktadır¹⁹.

1.1.3.3. Esrel (Azrail)

Ölüm ruhunun adıdır. İnsanlar ölürken ruhunu Esrel'in aldığına inanılır. Çuvaşlar insan ölürken Esrel'in ona eziyet etmemesi için bir tavuğun başını koparırlar Bu bir nevi Esrel'e sunulan bir kurbandır²⁰.

1.1.3.4. Yumşi, Yumsa, Yumza (Din Adamı)

Geleneksel Çuvaş halk inanış ve uygulamaları arasında toplum önderi kabul edilen kişiler vardır. Bu kişilere büyük önem verilir, saygı gösterilir. Bu kişilere YUMŞI, YUMSA denilmektedir. Bu önder kişiler bir nevi şaman ve kamlara benzemektedir²¹.

¹⁷ Pirişte kelimesi Farsça'da Firişte olarak geçmekte olup (فِرِشْتَه) Farsça'da da mana olarak Melek anlamı taşımaktadır. Bkz. Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**. Aydın Kitabevi, Ankara, 2000.

¹⁸ Bayram, **a.g.t.**, s. 36.

¹⁹ Bayram, **a.g.t.**, s. 40.

²⁰ Bayram, **a.g.t.**, s. 41.

²¹ Ayrıntı için bakınız: Yaşar Kalafat, *Altaylardan Anadolu'ya Kamizm, Şamanizm, Yeditepe Yayınları*, İstanbul, 2004.

Yumşiler toplumunda din adamı ve halk hekimi gibi iş görürler. Özel törenleri yönetirler, farklı hastalıkları iyileştirdiklerine, çalınan veya kaybolan hayvanların izini bulabildiklerine inanılmaktadır²².

Yumsiler'in doğum ile ilgili yardımcı özelliğe sahip olduklarına da inanılmaktadır. İnanışa göre Yumsiler doğum esnasında kolaylaştırıcı rol oynamaktadırlar²³. Ayrıca kurban sunumu ve şekli konusunda önder rol oynamaktadırlar²⁴.

1.1.4. Kurban

Çuvaş Türklerinde "Harpan" denilen bir uygulama bulunmaktadır. Bu uygulama İslam inancından Çuvaşlara geçtiği kabul edilmektedir. Bu uygulamada beyaz koç kurban edilmektedir. Bu yüzden Harpan'ın İslam inancındaki Kurban kelimesinden geldiği kabul edilir²⁵.

Resim 1 : Kurbanlık Koç.

Çuvaşlarda "Pihampar" olarak bilinen koyunları koruyan ve kurtların efendisi olduğuna inanılan Farsça "Peygamber" kelimesine çok yakın bir terimi

²² Arık, **Hıristiyanlaşan...**, s. 76-77.

²³ Tas, *a.g.m.*, s. 454.

²⁴ Bayram, *a.g.m.*, s. 75.; Bayram, **a.g.t.**, s. 35.

²⁵ Tas, *a.g.m.*, s. 455.

kullanmaktadırlar²⁶. Ayrıca Arapça şeytan kelimesine çok yakın olan “Şuytan” şeklinde ifade edilen kötü bir ruhun olduğuna da inanmaktadırlar. Bu uygulama ve inanışlar Çuvaşların İslam inancından etkilendiklerini göstermektedir.

Çuvaşlar düzenli olarak tarım işlerinin bitiminde Çuvaş takvimine göre takriben kasım ayı ortalarına denk gelen kurban ayında kurban töreni yaparlar. Bu törende kanlı ve kansız olmak üzere iki tür kurban sunulur. Bu kurbanlar arasında at, sığır, koç, koyun, kaz, tavuk, horoz, ördek gibi kanlı kurbanların yanı sıra kansız tahıl ürünleri lapa, ekme, para, yumurta, süt, yağ, peynir, bal, un, tuz, bira, pide gibi yiyecek ve malzemeler bulunabilir²⁷.

Çuvaş inanışlarına göre at dışında kurbanlık hayvanların ak olması kötü ruhlar için ise yapılan kurban faaliyetlerinde kurbanların kara olması gerekir. Kurban sunumları esnasında dualar yapılır²⁸. Kurbanlar genellikle tarla, orman, nehir, göl ya da dere kenarlarında sunulmaktadır.

Kurban için ayrılan hayvanlara çeşitli uygulamalar yapılır. Öncelikle hayvan suyla bir denemeden sonra kesilmektedir. Bu uygulamada hayvanın sırtına su dökülür. Su döküldükten sonra hayvanın titremesi kurbanın tanrı veya ruhlar tarafından kabul edildiği anlamına gelir. Hayvan titremezse bu hayvan kesilmeden bırakılır²⁹. Çünkü, titremeyen hayvanın tanrı ve ruhlar tarafından kabul edilmediği inanışı vardır.

Çuvaş inanışlarına göre kurban sunanın kurban etinden yemesi gerekir. Kurban kesildikten sonra kazanlarda pişirilerek dua bittikten sonra hep beraber yenilir. Çuvaşlara göre Kurban tanrıya sunulduğundan kurbanın kemiklerinin ve iç organlarının yakılarak külünün dağıtılması gerekir. Eğer sunulan kurban at ise atın başı yakılmamakta tarlalarda korkuluk yapılmaktadır.

Kurban sunumu esnasında Çuvaşlar doğuya yönelmekte ve kurbanı bu yöne çevirip kesmektedirler.

1.1.5. Törenler Ve Bayramlar

Çuvaş Türklerinin inanışlarında törenler ve bayramlar çok önemli bir yer teşkil etmektedir. Çuvaşlarda bayramlar köy, ev ve bireysel olmak üzere üç guruba ayrılır.

²⁶ Arık, **Hıristiyanlaşan...**, s.52

²⁷ Yaşar Kalafat, **Altaylardan Anadolu'ya Kamizm Şamanizm**, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2004, s. 137. ; Arık, *a.g.m.*, s. 26.

²⁸ Öznur KAYA, **Geleneksel Çuvaş Dini Üzerine**, (Yayımlanmamış Tebliğ), I. Halk Bilim Kongresi, 9-11 Kasım 2012, Balıkesir, s.4.

²⁹ Arık, **Hıristiyanlaşan...**,86.

1.1.6. Kalim Bayramı

Çuvaş bayramlarından biridir. Büyük gün anlaşımaya gelir. Her yıl kutlanan bir bayramdır. Bahar ayında kutlanan bu bayramda ataların ruhları anılır. Bir hafta sürmektedir³⁰. Hıristiyanlıktaki Paskalya bayramı arifesine denk gelmektedir.

Bu bayramda özel olarak seçilen bir elçi Mezarlığa ziyarete gönderilir. Bu elçi mezarlıktaki tüm yatanları ziyaret eder. Daha sonra bu elçi tarafından ziyaretçiler mezarlığa davet edilir. Mezarlığa gelenler tarafından kurban kesilir. Kesilen kurbanın yerinde ateş yakılır. Kesilen kurbanın başı ayakları ve işkembesi ateşte yakılır. Kurban ise ateşte hiç parçalara ayrılmadan pişirilir. Anma töreni için başka yiyecekler de hazırlanır. Dua edilerek hazırlananlar yenilir³¹.

1.1.7. Uçuk Bayramı

Çuvaşistan Özerk Cumhuriyetinin topraklarının %50'sinde tarım yapılmaktadır³². Bir sonraki yılın daha verimli olması için dualar edilir. Bu dualar yapılırken toplu kurbanlar kesilir. Bu uygulamaya "Uçuk Bayramı" denilmektedir.

1.1.8. Şimik Bayramı

Çuvaş inanışlarında geleneksel törenlerinin en önemlilerinden biridir. Ata ruhlarının doyurulması için yaz mevsiminde yapılan törendir. Çuvaşlar bugün tatil yaparlar. Bugün hiçbir iş yapmazlar. Bu bayram yaşlı genç herkesin katılıp kutladığı bayramdır³³. Perşembe günü başlar, mezarlıklar ziyaret edilir. Mezarlıklara gitmeden önce hazırlıklar yapılır. Güzel ve temiz elbiseler giyilir, özel yemekler pişirilip mezarlığa götürülür. Mezarlığa götürülen bu yemeklerden bir kısmı ata ruhlarına da ikram edilmektedir.

1.1.9. İbadet Ve Dua

Çuvaş Türklerinde dua çok önemlidir. Hasattan sonra dua yapılır. Dua da " Ana bana güç ver. Bana kaymak ver, belimi sırtımı dinlendir. Orağımı keskin et, buğday ver, bana 60 beygir gücü ver. Bereket ver. Topladığım buğdaylar bereketli olsun" denilir.³⁴

---

³⁰ Kaya, *a.g.t.*, s. 6.

³¹ Arık, *Hıristiyanlaşan...*,138.

³³ Bayram, *a.g.m.*, s. 78.

³⁴ N.İ. Aşmarin, "Çuvaş Halk Kültürü Derslerine Giriş", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. 6, S. 2, s. 497.

Çuvaşlar hiçbir zaman tanrının huzuruna elbisesiz ya da yalınayak çıkıp ibadet ve dua etmezler. Dua ve ibadetten önce banyo yaparlar güzel elbiseler giyerek dua ve ibadetlerine başlarlar.

Çuvaş Türkleri tarlalarını ekmeye başlayınca ekilen tarlaların bereketli olması için dua ederler bu duaya Aka Pişti Kindi Duası (Ekim sırasında yapılan dua) denilmektedir. Bu duada: Bismillah, İyi Tanrım affet. Seni hasatın üç türü ile aşağı eğilerek parlak yüzle tatlı dille anıyorum. Başaklar koçan gibi olsun, sapı kamış gibi. Tanrım üşüyenleri ısıtmak, açları doyurmak için yardım et. Amin".³⁵Görülüyor ki Çuvaşlarda dua çok önemlidir. Tarım toplumu olmaları bunu etkilemiştir..

Diğer başlıca Çuvaş Duaları³⁶:

- 1) İlkbaharda tarla sürülmeden önce
- 2) İlkbahar ekiminden hemen sonra
- 3) Hasat zamanı
- 4) Harman kaldırıldıktan sonraki yapılan dua
- 5) Hastalıklar için yapılan dua
- 6) Karlar yağmaya başlayınca yapılan dua
- 7) Suların donmasından sonra yapılan dua
- 8) Evin temeli atıldığı zaman yapılan dua
- 9) Sihire karşı dua
- 10) Hastalıklardan iyileşmek için yapılan duadır.

1.1.10. Nazar

Çuvaşlarda nazar inancı vardır. Nazar değmesinin önüne geçmek için Üvez Ağacından yararlanırlar. İnanaşa göre Üvez Ağacının nazardan koruduğuna inanılmaktadır. Bu yüzden birçok kişi cebinde Üvez ağacından bir parça taşımaktadır³⁷. Ayrıca ağaç kabuğu, at kafası nal, çeşitli bitkiler, geyik boynuzu, eski paraların yine nazardan koruduğuna inanılmaktadır.

³⁵ Aşmarin, a.g.m., s. 498.

³⁶ Ayrıntı için bakınız: Aşmarin, a.g.m., s. 497-503.

³⁷ Arık, **Hıristiyanlaşan...**,83.

Resim 2: Üvez Ağacı

1.1.11. Doğum

Doğum bir var oluşun ve nesli devam ettirmenin gereği olduğundan Türk kültürlü halkların inanışlarında sevinçle karşılanan bir olgu olmuştur. Çuvaşlarda da bu durum aynıdır. Çuvaşlarda çocuk tanrının bir hediyesi lütfu olarak kabul edilmektedir. Çocuğun doğduğu yerin zemininden bir avuç toprak alınıp dua eşliğinde tuzlu su dökülür. Su dökülürken şu dua yapılır: “Toprak baba toprak ana çocuğa göz dikme, ona dokunma, büyüsün şerbetçiotu gibi yükselsin, yaprak gibi açılsın...” denilir³⁸.

Çocuğun doğumundan sonra ebe tarafından bebeğin göbeği kesilir. Ebe göbeği keserken “Bıçak gibi keskin olsun” ya da “çalışkan olsun” sözlerini söyleyerek keser. Göbek bağı bir süre sonra düşer. Düşen göbek bağı bir torbaya konularak saklanır³⁹.

Yeni doğan çocuklar için “Pokupki” töreni yapılır. Bu tören genellikle çocuğu olup yaşamayanlar için yapılmaktadır. Bu törende dünyaya yeni gelen çocuk doğunca hemen bir beze sarılıp dışarıda bekleyen Yumsi’ye sembolik olarak satılır. Bu uygulama ile çocuğun ölmeyeceğine inanılmaktadır.

³⁸ Arık, **Hıristiyanlaştırılan ...**, s. 92.

³⁹ Arık, **a.g.e.** s. 92.

Çocukların doğumdan hemen sonra ölmeleri için Çuvaş halk inancı uygulamalarına göre çocuğa ağaç, hayvan ya da kuş adı verilir. Bu yolla yeni doğan bebeği takip eden kötü ruhların uzaklaşacaklarına inanırlar.

Hasta çocukların iyileşmeleri için Yumsi davet edilir. Yumsi'nin hasta çocuğu iyileştireceğine inanılmaktadır.

1.1.12. Ölüm

Çuvaşlar ölümün Esrel (Azrail) tarafından gerçekleştirildiğine inanırlar. Çuvaşlar ruhun bedenden ayrılırken suya girerse arınacağına inanırlar. Bu yüzden ölecek hastanın yanı başına bir kap su koyarlar. Ayrıca ölümü beklenen kimsenin canını kolayca teslim edebilmesi için elbisesinin bütün düğmelerini çözerler⁴⁰. Çuvaşlarda bir hasta ölüme yaklaşmışsa bu his uyanırsa o hasta kapıya doğru yaklaştırılıp yüzü duvara çevrilir. Ölen kişiler yıkanıldıktan sonra gömülmektedir. Ölünen gözleri burnu bazen keten parçaları ile örtülmektedir⁴¹.

Çuvaşlar yalnızlık içinde ölmeyi büyük bir talihsizlik ve günah olarak kabul etmektedirler. O yüzden her insan kendisinin devamı için çocuk bırakmalı bu sayede yaşam zinciri bozulmamalıdır. Çuvaşlarda öbür dünya (Ahiret) inancı vardır. Çuvaşlara göre ölümden sonraki hayat bu dünyanın devamı gibidir. Erdemli ve faziletli doğru dürüst insanlar öbür tarafta ışık ve bolluklar ülkesi olan Şıtmak'a (Cennet), günahkar ve kötüler ise Tamık'a (Cehennem) giderek ateşte yanarlar. Bunlar için burada dert ve acı vardır. Ancak ölenin öbür tarafta refah ve mutluluğuna geride kalanların cömert ihtiyaçlarının karşılanması etkili olmaktadır.

Cenaze törenlerine ölen mezarlığa götürülürken ölen kişiden kötü ruhların ayrılabilmesi için çul-çaput yakılır ya da cenazenin ardından kızgın taş atılır. Cenaze mezarlığa kadar bir araba üzerinde götürülmekte, götürülürken üzerine üç kişi oturmaktadır. Bu uygulama dünyada kalanların göç edenlerden daha üstün olduğunu göstermek için yapılmaktadır⁴². Çuvaş Türklerinin inanışlarına göre ölümü takip eden üçüncü, yedinci ve kırkıncı günler ile Yupa töreninde anma törenleri düzenlenir. Üçüncü ve yedinci günler evde yapılırken kırkıncı gün ve Yupa töreni ise mezarlıkta yapılır.

⁴⁰ Arık, *a.g.m.*, s. 30.

⁴¹ Arık, *a.g.e.* s. 58.

⁴² Arık, *a.g.m.*, s. 31.

Çuvaş Türk inanışlarına göre rüyada ölen kişinin görülmesi üzerine anma törenleri yapılmaktadır.

Çuvaşlar ölüm meleği tabirini de İslam dininden etkilenip almışlardır. Ölüm meleği tasavvurunda “Esrel” tabirini Arapça “Azrail” tabiri yerine kullanmaktadırlar. Çuvaş Türklerinde cenazeye karşı hürmet vardır. Cenaze ile karşılaşınca “Ağır Toprak senin üzerinde hafif olsun” denilir⁴³. Ölüyü mezara koymadan önce ölü için toprağın satın alındığını ifade eden para veya toprak atarlar⁴⁴. Mezara konulan kişinin başı batıdadır. Yönü doğuya doğru konulur. Çuvaşlarda mezar yeri bayram yeri kabul edilmektedir⁴⁵.

1.1.13. Yupa

Çuvaş inanışlarında ölüm ile ilgili uygulamalarda “Yupa” önemli bir yer tutmaktadır. Yupa direk anlamına gelmektedir. Ölen kişinin mezarına dikilen direklere verilen isimdir. Yupalar kadın ve erkekler için ayrı ayrı olmaktadır. Erkekler için dikilen Yupalar’ın üstü düz kadınlar için dikilenlerin ise üstü oval olmaktadır. Erkeklerin Yupaları meşe ya da taştan kadınlarınki ise ıhlamur ya da taştan yapılmaktadır. Yupa ölünün mezara konulmasından sonraki kırkıncı gün törenle dikilmektedir. Bu gün “Yupa Günü” olarak adlandırılır. Törene ölenin de katıldığına inanılır.⁴⁶

Resim 3: Yupa

⁴³ Arık, a.g.e., s. 113.

⁴⁴ Arık, a.g.e., s. 115-116.

⁴⁵ Tas, a.g.m., s. 456.

⁴⁶ Bayram, Bülent, “Halk Kültüründen Modernizme Çuvaş Türklerinde Yupa”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Haziran , 2009, S. 270, s. 45-50.

Sonuç

Bu çalışmada Çuvaş Türklerinin inanış ve uygulamaları üzerinde durulmuş olup. uvaş Türklerinin diğer Türk toplulukları ile ortak tarih ve kültür birliği değerlendirildiğinde inanç ve uygulamalarının Türk inanış ve uygulamaları ile büyük benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır

uvaş Türklerinin halk kültür ve inanışları büyük lde diğer sair kesim Türk inanış ve uygulamaları ile benzerlik göstermektedir. uvaş Türklerinde ahiret inanışı vardır. Bundan dolayı Cennet-Cehennem kavramı vardır ve önemlidir. İnanışlarına göre iyi insanlar cennete kötü insanlar cehenneme gideceklerdir. uvaş Türkleri halk inanışlarında “Dua” çok önemlidir. Bereket için iyi olması beklenen her iş için dua önemsemektedir.

uvaş halk inanışlarında ölüm üzerine uygulamalar önemlidir. Ölenin ardından kötü konuşulmaması, cenazeye saygısızlık yapılmaması bunlar arasında sayılabilir. Diğer taraftan Anadolu’da mezar kaldırma anlamına gelen Yupa törenleri de oldukça önemlidir. Sosyal yönden değerlendirildiğinde duaların ve kurban kesme geleneklerinin birlik ruhu adına çok önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Bütün bu uygulama ve inanışlara bakıldığında Çuvaş Türklerinin halk kültürü ve inanışları bakımından diğer sair kesim Türk kültürlü halklara büyük lde benzerlik gösterdikleri anlaşılmaktadır. uvaş Türkleri İslam ve Hristiyanlığı seçmeden önce köklü bir gelenek ve inanışa sahip olmuştur. Bu inanışların en önemlisi tek tanrı inanışına sahip olmalarıdır.

KAYNAKÇA

1. ARIK, Durmuş, “Rusya federasyonundaki Müslüman Olmayan Türk Topluluklarının Dini Yaşamında İslamiyet’in Etki ve İzleri”, **Uluslar arası Türk Dünyasının İslamiyet’e Katkıları Sempozyumu**, 31 Mayıs-1 Haziran 2007, Isparta, s. 525-532.
2. ARIK, Durmuş, **Hıristiyan Türkler (Çuvaşlar)**, Aziz Andaç Yayınları, Ankara, 2005.
3. AŞMARİN, N. İ., *Çuvaş Halk Kültürü Derslerine Giriş*, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, C. 6, S. 2, İzmir, 2006.s. 485-520.
4. BAYRAM, Bülent, “Çuvaş Edebiyatında Folklor-Edebiyat İlişkisine Bir Örnek: Mihail Federov’un “Arşuri” Manzumesi ve Aşuriler”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Y.34, C. 99, S. 197, s. 207-226.
5. BAYRAM, Bülent, “Çuvaş Halk Edebiyatında Alp Anlatmaları”, **Akademi Günlüğü**, C. 1, S. III, Güz, 2006, s. 118-141.
6. BAYRAM, Bülent, “Çuvaş Türklerinin Kahramanlık Anlatmaları”, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2008.
7. BAYRAM, Bülent, “Halk Kültüründen Modernizme Çuvaş Türklerinde Yupa”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, Haziran , 2009, S. 270, s. 45-50.
8. BAYRAM, Bülent, “Konstantin İvanov’un “Narpsi” Manzumesinde Geleneksel Çuvaş İnanışları”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, C. 8. S. 2, Haziran, 2001, s. 63-84.
9. BAYRAM, Bülent, “Macar Türkoloji Araştırmalarında Çuvaş Folkloru”, **TÜRKBİLİG**, 2011/22, Ankara, 87-120.
10. ÇELTİKÇİ, Orhan, **Yaşar Kalafat’ın Eserlerinde Türk Dünyası Kültürü ve Halk İnançları**, IQ, İstanbul, 2006.
11. DİKİCİ, Mehmet, **Türklerde İnançlar ve Din**, Akçağ yayınları, Ankara, 2005.
12. EREN, Metin, *Türk Kültüründe Ölüm ve toprakla ilgili İnanış ve Ritüeller*, **ACTA TURCICA**, Y. 4, S. 1, Ocak 2012, s. 259-271.
13. KALAFAT, Yaşar, **Altaylardan Anadolu’ya Kamizm, Şamanizm**, Yeditepe yayınları, İstanbul, 2004.
14. KALAFAT, Yaşar, **Balkanlardan Uluğ Türkistan’a Türk Halk İnançları I.**, Ankara, 2002.

15. KALAFAT, Yaşar, **Balkanlardan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları II.**, Babil Yayınları, Ankara, 2005.
16. KALAFAT, Yaşar, *Çuvaşistan, Başkurdistan, Tataristan, Türk Dünyası Araştırmaları*, Nisan, 1998, S. 113, s. 69-88.
17. KAYA, Öznur *Geleneksel Çuvaş Dini Üzerine*, (Yayımlanmamış Tebliğ), I. Halk Bilim Kongresi, 9-11 Kasım 2012, Balıkesir.
18. **Kratkaya Çuvaşskaya Ensiklopediya**, Çoboksarı, 2001, s. 464-465.
19. MEMİŞ, Ekrem ve KÖSTÜKLÜ Nuri, **Yeni ve Yakınçağ'da Türk Dünyası**, Çizgi Yayınevi, Konya, 2000.
20. TAS, Andras Rona, (Çev. Durmuş ARIK) Chuvash Religion", **The Encyclopedia of Religion**, Ed. Mircea Eliade, New York 1987, C. III, s. 495-498.
21. ÖZBAY, Ekrem, Türkmenistandan Anadolu'ya Örf, Adet ve Halk İnanışları, I Yayınları, İstanbul, 2007.
22. YILMAZLAR, Emine, "Çuvaşlar ve Çuvaşça", **TÜRKLER**, C. 20, s. 110-118, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
23. YİĞİT, Ali, *Rusya Federasyonunda Türk Topluluklarının Yaşadığı Bölgelerdeki Nüfus Hareketleri ve Değişen Etnik Yapı*, **Ülkümüz**, Y. 3, S. 6, Aralık, 2006, İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Celalabat/ Kırgızistan, Aralık, 2006., s.69-88.